

Поняття «дитина» як правова категорія за цивільним законодавством

Л. А. Романовська, головний науковий співробітник
Національної школи суддів України

Аналізуються погляди науковців щодо використання терміна «дитина» в чинному законодавстві. Сформульовано авторське визначення поняття «дитина» та інші відкриття правової категорії «дитина».

Ключові слова: дитина, діти, фізична особа, неповнолітня особа.

Аналізуються погляди учених на цю категорію терміну «дитина» в действующем законодательстве. Сформулировано авторское определение понятия «ребенок».

Ключевые слова: ребенок, дети, физическое лицо, несовершеннолетнее лицо.

Analyzed the views of scientists on the use of the term «child» in the current legislation. Author's definition of «child».

Key words: child, children, individual.

Фізичною особою як суб'єктом цивільних прав вважають з дня народження і до досягнення 18 років є дитина. Дослідження особливостей правосуб'єктності дитини за цивільним правом зв'язано із з'ясуванням змісту такої юридичної категорії, як «дитина». Термін «дитина» широко використовується у науковій літературі та чинному законодавстві України. Поряд з поняттям «дитина» передбачені терміни: «зачата, але ще не народжена дитина» (ст. 25 ЦБ України¹), «фізична особа, що не досягла чотирнадцяти років» (ст. 31 ЦК України), «малолітня особа» (ст. 31, 221 ЦК України), «фізична особа у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років» (ст. 32 ЦК України), «неповнолітня особа» (ст. 32, 33, 222 ЦК України), «фізична особа, яка досягла шістнадцяти років і працює за трудовим договором» (ст. 35 ЦК України), «фізична особа, яка досягла шістнадцяти років і бажає займатися підприємницькою діяльністю» (ст. 35 ЦК України), «неповнолітня особа, яка записана матір'ю або батьком дитини» (ст. 35 ЦК України), «діти спадкодавця» (ст. 1244, 1264 ЦБ України), «малолітня дитина» (ст. 6 СК України²), «неповнолітня дитина» (ст. 6 СК України), «неповнолітні батьки» (ст. 16 СК України). Чи об'єднуються зазначені терміни поняттям «дитина»?

Щодо правової природи термінів «діти», «дитина», «неповнолітні» у науковій літературі висловлено низку точок зору. Правова дефініція «дитина» більшістю авторів трактується як особа віком до 18 років. Терміни «діти», «дитина», «неповнолітні» за юридичним змістом розглядаються як не тотожні. На нашу думку, правове поняття «дитина» розроблено недостатньо й потребує додаткового наукового аналізу.

Дослідженню проблематики визначення поняття «дитина» присвячені праці К.Є. Демиденко, І.В. Жилинкової, О.Д. Коломосць, О.В. Марцеляка, А.В. Мірошніченко, З.В. Романовської, О.Ю. Синявської, С.Я. Фурсен, О.А. Шульц, Воши є

¹ Цивільний кодекс України // ВВР України. - 2008. - № 40-44. - Ст. 356.

² Семейный кодекс Украины // Офіційний вісник України. - 2002. - № 7. - Ст. 273.

базовими для дослідження обраної теми, проте нині відсутні її комплексне дослідження.

Тлумачення поняття «дитина» у донідовій літературі має певні підмішаності: маленька дівчинка або маленький хлопчик; син або дочка незалежно від їх віку; той або та, що успадкували характерні риси своєї епохи, свого середовища³; [з]майбутнє покоління, нащадки, потомки⁴.

За дослідженнями А.В. Мирониченко, в юриспруденції аж до середини XIX ст. не існувало правового поняття «дитина». Вперше воно з'явилося у другій половині XIX ст. у правовій системі США, у зв'язку із запровадженням ювенальної юстиції⁵.

У законодавстві України поняття «дитина» передбачено: ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства»⁶ та ст. 2 Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми»⁷, за якими дитиною є особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно із законом, застосованим до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше; ст. 4 Закону України «Про громадянство України»⁸, за якою дитиною є особа віком до 18 років; ст. 6 СК України – правовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття. Ч. 2 ст. 6 СК України конкретизує, що малолітньою вважається дитина до досягнення 14 років, а неповнолітньою – дитина від 14 до 18 років. ЦК України не містить положень щодо поняття дитини.

Аналіз нормативно-правових актів України свідчить, що в законодавстві поняття «дитина» визначено неоднозначно. Критеріями, за якими сформульовано поняття «дитина» в законодавстві України, є: 1) «особа»; 2) «віком до 18 років (повноліття)»; або «повноліття»; 3) виключення, яке передбачено для осіб, «якщо згідно із законом, застосованим до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше».

Згідно зі ст. 10 ЦК України та ст. 13 СК України частиною національного законодавства України є міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Міжнародним договором, у якому визначено поняття «дитина», є Конвенція ООН про права дитини⁹. За ст. 1 Конвенції ООН про права дитини дитиною є кожна людська істота до досягнення нею 18-річного віку, якщо за законом, що застосовується до даної особи, вона не досягає повноліття раніше. Критеріями цього поняття є: 1) «кожна людська істота»; 2) «до досягнення нею 18-річного віку»; 3) виключення, яке передбачено для осіб, «якщо за законом, що застосовується до даної особи, вона не досягає повноліття раніше».

³ *Великий тлумачний словник сучасної української мови* / Уклад. і вилос. ред. В.Т. Буца. – К.: Тріпіль: ВТФ «Перун», 2003. – С. 224.

⁴ *Звідати мови: Тлумачний словник української мови*. – К.: Цювріа, 2003. – С. 56.

⁵ *Мирониченко А.В. Ювенальна юстиція: історичний досвід* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pravoukrovna.ucoz.ua/rua/uchebna_justicija_istorichnij_dosvid/1-1-0-1

⁶ *Закон України «Про охорону дитинства»* від 26.04.2001 р. №2302-III // ВВР України. 2001. – № 30. – Ст.142.

⁷ *Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми»* в редакції від 22.03.2004 р. №2334-III // ВВР України. – 2004. – № 20. – Ст.102.

⁸ *Закон України «Про громадянство України»* в редакції від 18.01.2004 р. №2235-III // ВВР України. – 2004. – № 13. – Ст.65.

⁹ *Конвенція про права дитини*, прийнята та підтримана для підписання, ратифікації та виконання резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї від 20.11.89р. // *Збірник законодавства і юридичної практики України*. – 1997. – № 5. – С. 35-54.

Включення міжнародних договорів у правову систему України може здійснюватися двома шляхами: прийняттям закону, що трансформує положення міжнародних договорів у норми вітчизняного права, мовчазним виконанням законодавцем існування цих договорів у системі національного права¹⁰.

У положення нормативних актів: Закону України «Про охорону дитинства», Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», Закону України «Про громадянство в Україні», СР України трансформовані положення Конвенції щодо визначення поняття «дитина» за наступними критеріями: 1) «до досягнення нею 18-річного віку»; 2) виключення передбаченого для осіб, «якщо за законом, що застосовується до даної особи, вона не досягла повноліття раніше». Критерій «кожна людська істота» не знайшов реалізації у законодавстві України. На думку З.В. Романовської, термін «людська істота» викликає в Україні певне неприйняття, тому вирішено було дещо змінити акценти: «дитиною є особа»¹¹.

«Дитина» – «особа» чи «людська істота». Поняття термінів «особа» і «людська істота» за законодавством України відсутні. Тлумачення поняття «особа» у довідковій літературі: окрема людина, індивід; людська індивідуальність, особистість; людина як втілення індивідуального начала в суспільстві¹². Тлумачення поняття «істота» у довідковій літературі: живий організм, людина, тварина¹³. Таким чином, терміни «особа» та «людська істота» за своїм змістом є синонімами, за якими вказано індивіда. Але термін «дитина» є правовою категорією. Його передбачено законодавством для певних учасників правовідносин, яким є людина, що не досягла 18-річного віку. За ст. 24 ЦК України людина не учасник цивільних відносин отримує назву фізична особа. Отже, використання терміна «особа» у понятті «дитина» є безпідставним. Дитина – це фізична особа із дня свого народження та до досягнення 18-річного віку.

Критерій «віком до 18 років (повноліття)» та «повноліття» у понятті «дитина» теж заслуговують уваги. 18-річний вік є межею. Вона поділяє учасників правовідносин на: фізичні особи віком до 18 років (або дитина в однині чи діти в множині) та фізичні особи віком після 18 років. Потреба в поділі обґрунтовується особливостями правового статусу фізичної особи віком до 18 років (дитини). Він визначається правосуб'єктністю: правоздатністю та дієздатністю.

Поняття «повноліття» у законодавстві України відсутні. Тлумачення його у довідковій літературі: вік, після досягнення якого людина стає повноправним громадянином¹⁴. У науковій літературі «повноліття» розглянуто як сучасну форму набуття прав, обов'язків і відповідальності громадянина та людини¹⁵. За

¹⁰ Цивільний кодекс України: Наук.-практ. коментар: У 2 ч./ За заг. ред. Н.М. Шевченко. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – Ч.1. – С. 17.

¹¹ Романовська П. А. Сім'йний кодекс України: Наук. прац. коментар. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – С. 30.

¹² Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусняк. – С. 685.

¹³ Там само. – С. 104.

¹⁴ Там само. – С. 814.

¹⁵ Черетинська С. О. Законодавчі засади повноліття в Україні («Конституція України», «Сім'йний кодекс України») [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidmichniki.wz/17540906/kulturologiya/zakonodavchi_zasadi_povnohtya_ukrayini_dovstiltutsiya_ukrayini_simaynyy_kodex_ukrayini

ст. 70 Конституції України¹⁶ право голосу на виборах і референдумах мають громадяни України, які досягли на день їх проведення 18 років. За цивільним законодавством: фізична особа у віці від 14 до 18 років (неповнолітня особа) володіє неповною дієздатністю (ст. 32 ЦК України), отже, повна цивільна дієздатність настає з 18-річного віку, якщо фізична особа усвідомлює значення своїх дій та може керуватися ними (ст. 30 ЦК України). За сімейним законодавством: неповнолітньою вважається дитина у віці від 14 до 18 років (ст. 6 СК України), тому обов'язок повнолітніх дочок, синів утримувати батьків та його виконання (ст. 202–206 СК України), взаємні права та обов'язки повнолітніх дітей і інших членів сім'ї та родичів (ст. 259, 260, 264 СК України), обов'язок повнолітніх онуків, правнуків утримувати бабусь, дідусів, прабабусь, прадідів (ст. 266 СК України), обов'язок повнолітніх братів, сестер, утримувати малолітніх, неповнолітніх братів і сестер, які потребують матеріальної допомоги (ст. 267 СК України) тощо настає з 18-річного віку. Отже, громадяни України є повнолітніми з п'ятнадцяти років.

Але учасниками цивільних та сімейних правовідносин можуть бути не тільки громадяни України, а й громадяни інших держав та особи без громадянства. Принцип ст. 70 Конституції України передбачає тільки для громадян України¹⁷. У зв'язку із цим відсутні підстави для визначення повноліття громадян інших держав та осіб без громадянства.

Вважаємо, що використання критерію «повноліття» у контексті «дитина» недоречно. Вісовий критерій конкретизує межу, за якою учасник правовідносин є дитиною, тому його використання є домінуючим.

За критерієм «якщо згідно із законом, застосованим до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше» відсутній правовий статус «дитина». Постає питання: про які правові підстави йдеться? Розглянемо підстави, за якими у встановленому порядку передбачено надання фізичній особі повної цивільної дієздатності. Так, за законодавством України повна цивільна дієздатність надається фізичній особі, яка досягла 16 років і працює за трудовим договором, або бажає займатися підприємницькою діяльністю, чи коли неповнолітня особа, записана матір'ю або батьком дитини (ст. 35 ЦК України), або у разі реєстрації шлюбу фізичної особи, яка не досягла повноліття (ст. 34 ЦК України).

Правовий статус фізичної особи, якій внаслідок повної цивільної дієздатності, передбачає здатність своїми діями набувати для себе всі цивільні права, самостійно їх здійснювати, своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання. Постає питання, чи є повнолітньою така фізична особа? Виходячи із змісту ст. 70 Конституції України відсутні підстави для поширення її принципів на фізичну особу, якій надана повна цивільна дієздатність. Така фізична особа не досягла 18 років. Відповідно до СК України повноліття дочок, синів, онуків (правнуків), братів, сестер та інших настає з 18-річного віку. Така точка зору обґрунтована

¹⁶ Конституція України: Закон України. Прийнятий 22 грудня 1996 Верховною Радою України 28 червня 1996 року // ВВР України. - 1996. - № 50. - Ст.141.

¹⁷ Конституція України: Науково-практичний коментар / В.Б. Авер'янов, О.В. Беганов, Ю.В. Паули та ін.; Ред.кол. В.Н.Тарій, Ю.П.Білиця, Ю.М. Гроцькевич та ін. - Х.: Право; К.: Концера «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. - С. 346.

З.В. Ромовелькою: «...Пі реституція шлюбу до досягнення цього віку (мається на увазі 18 років), пі надання повної цивільної дієздатності тому, хто працює за трудовим договором або бажає займатися підприємництвом, не припиняють у особи статусу дитини...»¹⁸.

Таким чином, фізична особа, якій надано повну цивільну дієздатність за підставами та в порядку, передбаченому ст. 34 та 35 ЦК України, не є неповнолітньою. Правовий статус «дитина», виходячи із змісту цієї правової категорії, на таких фізичних осіб поширюється.

Водночас терміни «фізична особа, яка досягла 16 років і працює за трудовим договором» (ст. 35 ЦК України), «фізична особа, яка досягла 16 років і бажає займатися підприємницькою діяльністю» (ст. 35 ЦК України), «неповнолітня особа, яка записана матір'ю або батьком дитини» (ст. 35 ЦК України), «неповнолітній батьки» (ст. 16 СК України) та «особи, які до досягнення повноліття перебували у шлюбі» (ст.ст. 22, 23 СК України) не повинні об'єднуватися поняттям «дитина». Вважаємо цю прогалину законодавства певною «дисгармонією» норм ЦК України та СК України. Фізична особа, якій надана повна дієздатність, та фізична особа (дитина) володіють різними об'єктами правосуб'єктності. Перша – повною дієздатністю, друга – частковою, або неповною, дієздатністю. Тому вони є різними правовими категоріями.

Отже, критерій «якщо згідно із законом, застосованим до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше» потребує зміни: «якщо відповідно до чинного законодавства вона не набула повної цивільної дієздатності».

Що стосується терміна «дити спадкодавця», то за ст. 1241 та 1261 ЦК України його використання передбачено в широкому сенсі. «Дітьми спадкодавця» можуть бути: дитина, тобто фізична особа з дня народження до 18-річного віку, дочка та син віком від 18 років та зачаті, але ще ненароджені дитина. Інтереси якої охороняються приписами ст. 25, 1261 ЦК України. Найчастіше у приписах правових норм односторонніх термінів: «дитина» і «діти», які є різними за юридичним змістом, створює законодавчо-термінологічну плутанину.

О.А. Шульд, розглядаючи ці терміни за юридичним змістом, вважає: «...вони не тотожні й доповнюють одне одного»¹⁹. На думку С.Я. Фурси, поняття «дитина» може сприйматися об'єктивно, тобто згідно з нормами законодавства, та суб'єктивно, зокрема з позицій батьків. В останньому випадку поняття «дитина» не зникає доти, доки батьки живі. Таке широке поняття є корисним і застосовується при встановленні прав на спадщину, коли незалежно від віку діти спадкодавця належать до першої черги спадкоємців (ст. 1261 ЦК України), а при їх непрацездатності мають право на обов'язкову частку в спадщині (ст. 1241 ЦК України)²⁰.

У СК України започатковане використання щодо повнолітніх дітей термінів «дочка» та «син». Застосування в сімейному законодавстві термінів «дочка» та «син» спрямоване на забезпечення чіткості та однозначності правових категорій.

¹⁸ Ромовелько З.В. Цял. праця.

¹⁹ Шульд О.А. «Право дитини як категорія суцільної (вип. ситуаційного) права // Часопис Київського університету права. – 2009. – № 3. – С. 91.

²⁰ Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар / За заг. ред. С.Я. Фурси. – К.: Видавництво Фуря С.Я.: БНІ, 2008. – С. 40.

Зважаючи цьому зникне потреба поділяти дітей на неповнолітніх та повнолітніх, вважає З.В. Ромовська²¹. Вважаємо слушною точку зору. На нашу думку, положення ЦК України мають бути уніорядковані щодо термінів «дитина» і «діти» аналогічно термінам СК України «дитина», «дочка», «син».

Аналіз положень законодавства і точок зору, висловлених щодо поняття «дитина», дає змогу зайняти наступну позицію. Усунення законодавчо-термінологічної плутанини щодо термінів «дитина» і «діти» слід розпочати із законодавчого закріплення поняття «дитина»: «Дитина - фізична особа із дня народження і до досягнення вісімнадцятирічного віку, якщо відповідно до чинного законодавства вона не набула повної цивільної дієздатності». Терміни «дитина» і «діти» мають бути тотожні за змістом одній правовій категорії та відрізнятися використанням в однині чи множині.

Авторське поняття «дитина» сформульовано на підставі трьох критеріїв: 1) «фізична особа», тобто суб'єкт (учасник) цивільних чи сімейних правовідносин; 2) «віком до 18 років», тобто введенням чіткої межі поділу суб'єктів цивільних та сімейних правовідносин на тих, які віднесені до правової категорії «дитина»; 3) виключення «якщо відповідно до чинного законодавства вона не набула повної цивільної дієздатності», тобто невизнання фізичної особи віком до 18 років «дитиною», якщо вона до 18 річного віку набула повної цивільної дієздатності за підставами та в порядку, передбаченими чинним законодавством.

Дискусійним є питання щодо використання назви правової категорії «неповнолітні». І.В. Жилинкова вважає, що використання цієї правової категорії у ЦК України є помилкою законодавця, і це створює проблему в тлумаченні окремих правових положень, а саме ст. 1241 ЦК України щодо права дітей на обов'язкову частку в спадкоємстві²². За висновками С.Я. Фурси, поняття «неповнолітні діти» поглинає поняття «малолітні діти». Фактично дублюються (з посиланням на терміни ЦК України) без розкриття особливостей їх правового змісту для сімейних відносин²³. Точка зору І.В. Жилинкової та С.Я. Фурси заслуговує уваги. Вважаємо, що використання у ЦК України та СК України назви правової категорії «неповнолітні» є некоректною. На нашу думку, діти, які віднесені до правової категорії «малолітні», також є неповнолітніми. Адже, за ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства», ст. 2 Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», ст. 1 Закону України «Про громадянство України» дитиною є особа до досягнення 18 років (повноліття). Поділяємо також позицію О.В. Марцеляка²⁴ та О.Ю. Сивявської²⁵ у тому, що поняття «неповнолітній» містить характеристику важливого періоду життя людини, акцентує увагу на відсутності у людини певної риси – досягнення особою віку повноліття.

²¹ Ромовська З.В. Цит. праця.

²² Жилинкова І.В. Осуществление имущественных прав лиц до 18 лет [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/593792>

²³ Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар / За заг. ред. С.Я. Фурси. – С. 44.

²⁴ Марцеляк О. Обудовані в правді питання проблеми формування та розвитку участі в Україні // Право України. – 2003. – №10. – С. 38.

²⁵ Сивявська О.Ю. Особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх // Держава та регіони. Серія: Право. – 2010. – № 3. – С. 95.

М.А. Івановим²⁶, А.Е. Казанцевом²⁷, А.М.Начаюком²⁸, М. Свистельшиком²⁹, Я.М. Шенченко³⁰ та іншими вченими застосовується правова категорія «підлітки» щодо фізичних осіб віком від 14 до 18 років. На думку З.В. Романовської, використання в СК України категорії «підлітки» щодо дитини віком від 14 до 18 років вирішало б проблему термінологічного поділу дітей за віком³¹.

За довідковою літературою «підліток» — це хлопчик або дівчинка років 12-16³², перехідного віку від дитинства до юнацтва³³.

Таким чином, зміна назви правової категорії «неповнолітній» на «підлітки» не вирішить проблеми термінологічного поділу дітей за віком, а створить підстави для розгляду нових правових проблем за цим напрямом.

Більш того, як довідковою літературою «малолітній» — це той, який має мало років (про дітей, підлітків); неповнолітній³⁴. Відтак, існуюча в ЦК України та СК України назва правової категорії «малолітній» теж викликає сумніви щодо коректності її назви.

Аналіз висловлених точок зору та довідкової літератури дає змогу сформулювати таку позицію: відсутня потреба у введенні додаткової назви підкатегорій правової категорії «дитина». Використання в законодавстві термінів «фізична особа (дитина) віком до 14 років» та «фізична особа (дитина) віком від 14 до 18 років» є доцільним, відповідає змісту кожної підкатегорії правової категорії «дитина» та не суперечить загальною мовній лексиці української мови, термінам і поняттям за довідковою літературою. З огляду на це будуть тотожними у використанні терміни: «фізична особа до 14 років» і «дитина до 14 років», «фізична особа віком від 14 до 18 років» і «дитина віком від 14 до 18 років».

Отже, по-перше, чинним законодавством України поняття «дитина» визначено неопозначачно за змістом. Використані у понятті «дитина» терміни: «особа», «повнолітній», «якщо згідно з законом, застосованим до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше» є необґрунтованими, цілесильними, вони не розкривають його суті за змістом як правової категорії. Наявність у приписах прилових норм одноплучних термінів: «дитина» і «дитя», які є різними за юридичним змістом, створює законодавчо-термінологічну плутанину. У зв'язку з цим сформульовано яккреске визначення поняття «дитина»: «Дитина є фізичною особою із дня народження і до досягнення 18-річного віку, якщо відповідно до чинного законодавства вона не набула повної цивільної дієздатності». Відповідно пропонується виключити зміни до: ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства», ст. 2 Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», ст. 1 Закону України «Про громадянство України», ст. 6 Сімейного кодексу України.

²⁶ Іванов М.А. Брак, семья, дети, детек-орган – родители. – М.: Педагогика, 1988. – 142 с.

²⁷ Казанцев А.Е. Обязанности и права родителей (замещающих их лиц) по воспитанию детей и ответственность за их нарушение. – Томск: Изд. во Томского ун-та., 1987. – 142 с.

²⁸ Начаев А.М. Брак, семья, закон. – М.: Наука, 1984. – 144 с.

²⁹ Свистельшиков М. Цивільні підлітки: вимоги ринку і законодавство // Підприємство, господарство і право. 1999. № 5. С. 34-35.

³⁰ Шенченко Я.П. Правове регулювання відповідальності фізично-лицеводетних. – К.: Наук думка, 1976. – 139 с.

³¹ Романовська З.В. Цив. праця. – С. 30.

³² Приловий мови. Тлумачний словник української мови. – С. 183.

³³ Великий тлумачний словник сучасної української мови / Хрещат. і колос. ред. В.Т. Гусак. – С. 773.

³⁴ Там само. – С. 507.

Що-друге, застосування в СК України термінів «дочка» та «син» спрямоване на забезпечення чіткості та однозначності правових категорій. У зв'язку з цим сформульована авторська пропозиція про упорядкування положень ЦК України щодо термінів «дитина» і «діти» аналогічно термінам СК України «дитина», «дочка», «син».

По-третє, передбачені чинним законодавством України назви підкатегорій «малолітні» та «неповнолітні» правової категорії «дитина» є некоректними та з умістом суперечить загальноживалій лексичі української мови, термінам та поняттям за довідковою літературою. Вони не впливають на розкриття змісту поняття «дитина». Без шкоди для правової науки і практики можна відмовитися від подібних позначень. У зв'язку з цим сформульовано авторські назви підкатегорій правової категорії «дитина»: «фізична особа (дитина) віком до 14 років» та «фізична особа (дитина) віком від 14 до 18 років».

Визначення поняття розумності в цивільному праві України

О. О. Бакалінська, кандидат юридичних наук,
доцент кафедри комерційного права Київської
національної торговельно-економічного університету

Розкриваються особливості застосування «класичного» оцінюваного поняття цивільного права - розумності. Визначаються теоретико-правові підходи до її конкретизації в нормах міжнародних договорів та рішеннях судів.

Ключові слова: оцінювані категорії, розумність, доцільність, збалансованість.

Высвечиваются особенности применения «классического» оценочного понятия гражданского права - разумности. Определяются теоретико-правовые подходы к ее конкретизации в нормах международных договоров и решениях судов.

Ключевые слова: оценочные категории, разумность, целесообразность, сбалансированность.

The article describes the features of 'classical' assessment of civil law concept of reasonableness. Determines by the theoretical and legal approaches to the specification and interpretation of the norms of international treaties and court decisions.

Key words: evaluative categories, reasonableness, appropriateness, balance.

Незважаючи на значне поширення в національному та міжнародному законодавстві терміна «розумність», загальноповинане в значенні цього поняття відсутнє. Етимологічно розумність визначається людською свідомістю як «співрозмірність», «передбачливість», «раціональність», «оптимальність», «обачність», «обдурманість», «виправданість» або «необхідність». У ЦК України поняття розумності застосовується як загальна засада цивільного законодавства та принцип цивільного права (ч. 6 ст. 3, 12, 23, 749 ЦК України), законодавча вимога до учасників цивільно-правових відносин (ст. 12, 19, 92, 122, 319, 509 ЦК України), умова встановлення розумної ціни або витрат (ст. 632, 874,

СУДОВА АПЕЛІАЦІЯ

Журнал виходить 1 раз на квартал

№ 3(28), 2012

Засновники:

Апеляційний суд м. Києва
03880, м. Київ,
вул. Солом'янська, 2а,
тел. 038 044-284-15-61

*Інститут держави і права
ім. В. М. Корецького
НАН України*
01601, м. Київ,
вул. Трьоххвистильська, 4,
тел. 038 044-278-51-55

Свідчення про державну
реєстрацію друкованого засобу
масової інформації
Серія КВ № 9693
від 23 березня 2005 року

Видавець:
*ТОВ «Видавництво
"Юридична думка"»*
01103, м. Київ,
вул. Кіквідзе, 18-а,
тел. 038-044-278-75-33

**Передплатний індекс
91888**

Теорія та історія
апеляційного судочинства

Судова система в Україні

Проблеми розвитку
кримінального права
і процесу

Цивільне судочинство

Господарське право
та процес

Адміністративна юстиція
в Україні

Порівняльне правознавство

Судова практика

Наукова хроніка

Практика міжнародних
судів і трибуналів

Наукова рада журналу

- Шемшученко Ю. С.** — директор Інституту держави і права ім. В. М. Горецького НАЦ України, академік НАН України
(голова наукової ради)
- Кротюк В. Л.** — заступник Голови Національного банку України, кандидат юридичних наук
- Маляренко В. Т.** — ректор Національної школи суддів, доктор юридичних наук
- Притика Д. М.** — народний депутат України, доктор юридичних наук
- Селіванов А. О.** — постійний представник Верховної Ради України в Конституційному Суді України, доктор юридичних наук, професор
- Середа Г. П.** — ректор Академії прокуратури України при Генеральній прокуратурі України, кандидат юридичних наук
- Сіренко В. Ф.** — доктор юридичних наук, член-кореспондент НАН України
- Тихий В. П.** — доктор юридичних наук, професор академік НАПрН України
- Штефан Гасс** — віце-президент Апеляційного суду кантону Базель-Ландшафт (Швейцарія), професор, доктор філософії, історії та юриспруденції

Журнал «Судова апеляція»

*включено до Переліку фахових видань у галузі юридичних наук, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних досліджень
(постанова Президії ВАК України № 2-05/7 від 04.07.2006 р.)
// Бюлетень ВАК України. – 2006. – № 8.*

Редакційна колегія

- ЧЕРНУШЕНКО А. В.** — Голова Апеляційного суду м. Києва,
кандидат юридичних наук
(головний редактор)
- КРЕСІНА І. О.** — доктор політичних наук, професор
(заступник головного редактора)
- СЕМЧИК В. І.** — член кореспондент НАН України
(заступник головного редактора)
- ТИМЧЕНКО Г. П.** — кандидат юридичних наук
(відповідальний секретар)
- АЛЄНІН Ю. П.** — доктор юридичних наук, професор
- ВЕРЕЩІНСЬКА Н. О.** — директор Центру суддівських студій
- ВЛАСОВ Ю. Л.** — суддя Господарського суду м. Києва,
кандидат юридичних наук
- КОРОЛЕНКО М. П.** — кандидат юридичних наук
- КОСТЕНКО О. М.** — доктор юридичних наук, професор
- КУЗНЄЦОВА Н. С.** — доктор юридичних наук, професор
- ЛУЦЬ В. В.** — доктор юридичних наук, професор
- МАЛИШЕВА Н. Р.** — доктор юридичних наук, професор
- НАГРЕБЕЛЬНИЙ В. П.** — заступник директора Інституту держави
і права ім. В. М. Корецького НАН України,
кандидат юридичних наук
- ПЕМИРОВСЬКА О. В.** — суддя Апеляційного суду м. Києва,
кандидат юридичних наук
- ПАСЕНЮК О. М.** — суддя Конституційного Суду України
- СІРИЙ М. І.** — кандидат юридичних наук
- ШЕВЧЕНКО Я. М.** — доктор юридичних наук, професор

Зміст

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ АПЕЛЯЦІЙНОГО СУДОЧИНСТВА

<i>Ахтирська Н. М.</i>	Роль професійної етики судді у розв'язанні пізнавальних завдань судочинства	6
<i>Тищенко С. В.</i>	Інститут запобіжних заходів відповідно до Статуту кримінального судочинства 1864 року	12
<i>Прилуцький С. В.</i>	Пряме народовладдя при здійсненні судової влади: історія вищикнення та розвиток в епоху античності	18
<i>Качура І. П.</i>	Процес Спільки визволення України	25
<i>Кущенко О. В.</i>	Поняття і види джерел виконавчого провадження	36
АДМІНІСТРАТИВНА ЮСТИЦІЯ В УКРАЇНІ		
<i>Колотило О. О.</i>	Прокурор як суб'єкт провадження у справах про адміністративні правопорушення	42
<i>Глоба Д. М.</i>	Судовий контроль за суб'єктами адміністративної юрисдикції в адміністративно-деліктному провадженні	47
ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС		
<i>Короев С. О.</i>	Загальні напрями оптимізації цивільного судочинства	53
<i>Башкова С. С.</i>	Спеціальний правовий цивільний процесуальний статус представника ..	59
<i>Романовська Л. А.</i>	Поняття «дитина» як правова категорія за цивільним законодавством	65
<i>Бакалініська О. О.</i>	Визначення поняття розумності в цивільному праві України	72
<i>Ятченко Є. О.</i>	Добровільне виконання боржником рішень майнового характеру	79
<i>Васильченко Т. В.</i>	Особливості визнання права власності на нерухоме майно за юри- дичною особою у випадку втрати правовстановлюючого документа	86
<i>Вінциславська М. В.</i>	Взаємодія суду та державного виконавця в процесі примусового виконання рішень: проблемні питання	95

<i>Басай О. В.</i>	Значення засад цивільного законодавства при застосуванні аналогії права	99
<i>Ніколенко Л. М., Іванюта Н. В.</i>	Характеристика недоліків судового акту в господарському судочинстві	106
<i>Таликін Є. А.</i>	Гарантійний аспект господарської процесуальної форми	110
<i>Цесарський Ф. А.</i>	Правовий статус неповнолітніх у договірних відносинах на ринку праці та його закріплення у проєкті Трудового кодексу України	120
<i>Костюк В. Л.</i>	Суд як юрисдикційний орган у трудовому праві: проблеми та перспективи	125
КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС		
<i>Бабали Р. Ш., Хім'як Ю. В.</i>	Шляхи вдосконалення застосування кримінально-правової норми, яка встановлює відповідальність за погрозу вбивством з урахуванням практики Європейського Суду з прав людини (в контексті оціночних понять)	131
<i>Титков К. С.</i>	Повноваження прокурора по реалізації міжнародної співпраці у сфері кримінального провадження: окремі питання екстрадиції	137
<i>Пасека М. О.</i>	Криміналістична характеристика неповнолітнього підозрюваного (обвинуваченого): структура та інформаційне наповнення	143
<i>Діденко Є. В.</i>	Додержання прав потерпілих під час розгляду судами кримінальних справ	148
МІЖНАРОДНЕ ПРАВО І ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВОЗНАВСТВО		
<i>Цірат Г. В.</i>	Поняття «подія» за Варшавською та Монреальською конвенціями	154
<i>Цірат Г. А.</i>	Питання підсудності в міжнародних договорах (конвенціях) про правову допомогу, укладених в рамках Співдружності Незалежних Держав	160